

KRZYSZTOF DZIURZYŃSKI

Colegium Humanum WSM, Poland

Email: chris58k4@gmail.com

ORCID: 0000-0002-2771-8085

BERNADETA RUDZIŃSKA-FILIPEK

MOS „Jędrus” w Józefowie, Poland

Email: bernadeta.rudzinska@poczta.onet.pl

ORCID: 0000-0001-8243-2023

KSZTAŁCENIE NA ODLEGŁOŚĆ W WARUNKACH MŁODZIEŻOWEGO OŚRODKA SOCJOTERAPEUTYCZNEGO W OPINIACH RODZICÓW WYCHOWANKÓW

DISTANCE EDUCATION IN THE CONDITIONS OF A YOUTH CENTER OF SOCJOTHERAPY (YCS) IN THE OPINIONS OF THE PUPILS' PARENTS

ABSTRACT

The COVID-19 pandemic, and particularly the period of emergency remote teaching, have shown how Poland's educational system coped with teaching curricula in reliance on new technologies. Past lockdown the general education system heralded success, but education of children and youths with special educational needs seemed to go unnoticed. The process of education had to be carried on under lockdown conditions often with direct (in-person) involvement of teachers, class teachers as well as tutors at boarding schools. This article presents Part Two of the record on research in this area.

The main goal of this article was to learn the opinions of over 50 parents of students with special educational needs on the ways and the effectiveness of emergency remote teaching and to come up with ideas for future improvements to organization of distance education of students at special education centres. The following three queries were set for examination ahead of this research: (1) General assessment of preparedness of special education centres for distance education needs; (2) Assessment of distance education quality at special education centres and out of the centres' premises; (3) Assessment of communications quality at special education centres.

Sample size and research methodology: This research relied on diagnostic survey method (Bauman, Pilch, 2001, p. 79). The applied technique was survey (Bauman, Pilch, 2001, p. 96). The research was conducted in the period October – December 2020. This research met the criteria of evaluation research and can be defined as ex-post evaluation (Haber, 2009, p. 142).

Research toolkit and statistical analysis: Survey for parents comprised 26 questions including 24 closed-ended questions, two open-ended questions plus three demographic questions (the child's sex, school form and group number). Research material was statistically analysed in reliance on SPSS v. 27 software.

Key findings: Parents were asked whether they thought the special education centre was prepared for remote teaching in March-May 2020. Parents gave ratings on a scale of 1 to 5, where 1 meant that the centre's preparedness was very poor and 5 meant that it was very good. The predominant rating was ,3', and the average rating was 3.78. Parental ratings differed and ranged from 3.60 for parents of Grade 6 students to 4.16 for parents of Grade 7 students. Parents indicated the following subjects as the most challenging: Foreign Language (62 per cent of responses), Mathematics (54 per cent) and Polish (52 per cent). Parents also rated their children's use of counselling. Thus: 94 per cent of students consulted therapists, 93 per cent of students consulted boarding school tutors, 84 per cent of students consulted class teachers, 82 per cent of students consulted subject teachers, 54 per cent of students consulted psychologists.

STRESZCZENIE

Pandemia COVID-19 a zwłaszcza okres nauczania na odległość pokazała jak polski system oświaty radzi sobie z kształceniem z zastosowaniem nowych technologii i programów nauczania z zastosowaniem nowych technologii. Sukces ten przypadł powszechnemu systemowi, edukacja dzieci i młodzieży ze specjalnymi potrzebami edukacyjnymi zdawała się być nie zauważalna. Proces edukacyjny

musiał trwać. Bardzo często z bezpośrednim udziałem nauczycieli i wychowawców klasowych i internatowych. Niniejszy artykuł to druga część opisu wyników badania.

Celem głównym tego artykułu było poznanie opinii ponad 50-ciu rodziców uczniów-wychowanków MOS na temat sposobu i organizacji oraz efektywności kształcenia na odległość i wypracowanie wniosków mogących w przyszłości posłużyć do poprawy organizacji kształcenia na odległość w MOS. Przed badaniem postawiono trzy problemy badawcze: 1. Ogólna ocena przygotowania MOS do kształcenia na odległość; 2. Ocena kształcenia na odległość w MOS i poza nim; 3. Oceny komunikacji w MOS.

Próba i metodologia badań: Metoda przyjęta przez nas w omawianym badaniu to metoda sondażu diagnostycznego (Bauman, Pilch, 2001, s. 79). Technika zastosowana to ankieta (Bauman, Pilch, 2001, s. 96). Badanie zrealizowano w okresie od października do grudnia 2020 r. Badanie przedstawiane mieściło się w nurcie badań ewaluacyjnych i określane jest jako *ex-post* (Haber, 2009, s. 142).

Narzędzia badawcze i analiza statystyczna: Ankieta dla rodziców liczyła 26 pytań w tym dwadzieścia cztery zamknięte, dwa otwarte oraz trzy pytania metryczkowe (płeć dziecka, poziom klasy oraz numer grupy). Materiał badawczy został poddany analizie statystycznej z użyciem pakietu SPSS wersja 27.

Główne wyniki: Rodzice zostali zapytani czy uważają, że ośrodek w okresie marzec-maj 2020 roku był przygotowany do prowadzenia zdalnego nauczania. Rodzice dokonywali oceny na skali od 1 do 5, gdzie 1 oznaczało, iż przygotowanie było bardzo złe, a 5, że było bardzo dobre. Dominującą oceną była ocena „3”, zaś średnia uzyskanych ocen wyniosła 3,78. Oceny były zróżnicowane i wahały się od 3,60 w grupie rodziców uczniów klas 6 a 4,16 dla ocen rodziców klas 7. Rodzice wskazali za najbardziej kłopotliwe przedmioty: język obcy (62 proc. wskazań), matematykę (54 proc.), język polski (52 proc.). Rodzice wypowiedzieli się także na temat korzystania z konsultacji przez ich dzieci. I tak: 94 proc. uczniów korzystało z konsultacji z terapeutami, 93 proc. podopiecznych korzystało z konsultacji z wychowawcami z internatu, 84 proc. uczniów konsultowało się z wychowawcami klas, 82 proc. uczniów konsultowało się z nauczycielami przedmiotów, 54 proc. uczniów konsultowało się z psychologami.

KEYWORDS: *distance learning, Youth Center Socioterapy, COViD-19, distance student-pedagogue communication, parents*

SŁOWA KLUCZOWE: *kształcenie na odległość, Młodzieżowy Ośrodek Socjoterapeutyczny, COViD-19, komunikacja uczeń-pedagog na odległość, rodzice*

WPROWADZENIE

Dnia 25 marca 2020 roku weszło w życie *Rozporządzenie Ministra Edukacji Narodowej z dnia 20 marca 2020 r. w sprawie szczególnych rozwiązań w okresie czasowego ograniczenia funkcjonowania jednostek systemu oświaty w związku z zapobieganiem, przeciwdziałaniem i zwalczaniem COVID-19* (MEN, 2020). Dokument ten umożliwił kształcenie na odległość w okresie czasowego ograniczenia funkcjonowania szkół i placówek oświatowych. Określono w nim również zasady prowadzenia nauczania na odległość oraz stworzono możliwość oceniania i klasyfikowania uczniów. Kształcenie na odległość, która dotychczas była tylko opcją stała się koniecznością i jedyną możliwością polskiej edukacji (Such-Pyrgiel, 2019, s. 154-159; por. Sitek, Such-Pyrgiel, 2019). O problemie edukacji na odległość uczniów ze specjalnymi potrzebami edukacyjnymi pisał zespół autorów skupionych wokół Ewy Domagały-Zyśk (2021). Jednak zabrakło w tej monografii opracowań poświęconych kształceniu na odległość uczniów wybitnie uzdolnionych i uczniów zagrożonych niedostosowaniem społecznym. W opracowaniu pod redakcją Szymona Grzelaka i Doroty Żyro pt. *Jak wspierać uczniów po roku epidemii? Wyzwania i rekomendacje dla wychowania, profilaktyki i zdrowia psychicznego. Raport oparty na wynikach badań, przeprowadzonych wśród uczniów, rodziców i nauczycieli* (2021) również nie znajdziemy rozdziałów poświęconych tym dwóm kategoriom uczniów o specjalnych potrzebach edukacyjnych.

Celem niniejszej publikacji jest omówienie percepcji rodziców-wychowanków MOS sposobu organizacji i realizacji kształcenia na odległość w okresie od marca do maja 2020 r. Oceny tej dokonali rodzice uczniów-wychowanków MOS. Ten artykuł jest drugim z cyklu tekstów prezentujących wyniki badania ewaluacyjnego przeprowadzonego wśród nauczycieli, wychowawców, terapeutów, uczniów i rodziców wychowanków MOS zrealizowanego jesienią 2020 r. Artykuł adresowany jest do tych nauczycieli, wychowawców, terapeutów i rodziców oraz twórców programów ewaluacyjnych, którzy mają już pewne doświadczenie w komponowaniu i realizacji projektów, dysponują pewnym zakresem wiedzy metodycznej i poszukują inspiracji mogących systematyzować oraz kierunkować ich przyszłe poszukiwania i programy, podejmowane w ramach kształcenia na odległość w specyficznych środowiskach edukacyjno-wychowawczych.

KSZTAŁCENIE NA ODLEGŁOŚĆ

W piśmiennictwie jak i w praktyce pedagogicznej przyjęło się uważać, że kształcenie na odległość to metoda nauczania, która zamiast bezpośredniego kontaktu ucznia i nauczyciela wykorzystuje kontakt pośredni (asynchroniczny). Uczyc się na odległość, oznacza opanować wiedzę samodzielnie bez udziału tradycyjnej formy lekcyjnej. Każdy uczestnik tego procesu wyznacza sobie cel kształcenia dostosowany do swoich potrzeb oraz warunków i trybu życia (Juszczak S., 2002, s. 124). Rozumienie to jest poprawne, gdy odnosi się do kształcenia osób dorosłych o wyrobionych nawykach uczenia się. W przypadku uczniów (od szkolnictwa podstawowego do ponadpodstawowego) akcentowanie samodzielnego planowania procesu uczenia się nie oddaje istoty kształcenia na odległość i jest bardziej życzeniem niż faktem. Według Moore'a i Kearsleya edukacja zdalna to „nauczanie i planowane uczenie się, w którym nauczanie zwykle odbywa się w innym miejscu niż uczenie się i wymaga komunikacji za pomocą technologii, a także specjalnej organizacji instytucjonalnej (2012, s. 2). Inne definicje podkreślają prowadzenie procesu dydaktycznego w warunkach, gdy nauczyciele i uczniowie są od siebie oddaleni (przy czym odległość nie ma znaczenia). Odległość między nauczycielem i uczniem nie stanowi przeszkody, gdyż sam proces dydaktyczny wykorzystuje nowoczesne technologie informacyjno-komunikacyjne, umożliwiające przesłanie w czasie rzeczywistym (kształcenie synchroniczne) drogą elektroniczną (telekomunikacyjną, internetową) głosu, obrazu, dowolnych danych czy materiałów (Kubiak, 2000, s.11). Dzięki możliwościom technicznym sieci transmisyjne (coraz częściej światłowodowe) uczyniły ten proces dwustronny.

Do zalet kształcenia na odległość zalicza się:

- powszechną dostępność,
- indywidualizację tempa nauczania,
- wyższą efektywność procesu edukacyjnego wynikającą z powszechnego i jednoczesnego dostępu do uczestników kształcenia na odległość,
- mniejsze koszty nauki (odciążenie infrastruktury szkoły).

Wśród wad kształcenia na odległość wskazuje się na:

- sprowadzenie *żywego* (bezpośredniego) kontaktu nauczyciel – uczeń, do kontaktu *sztucznego* uzależnionego od szybkości łącza Internetowego czy medium komunikacyjnego;
- brak wystarczającego zaplecza technologicznego (sprzętowego, infrastrukturalnego), które nie nadąża za potrzebami uczestników procesu kształcenia na odległość;
- niedobory w odpowiednim przygotowaniu kadry nauczycielskiej w zakresie ITC i kształcenia na odległość;
- zbytne obciążanie uczniów nauką poza obowiązkowym czasem przeznaczonym na kształcenie na odległość, normalnie spędzanym w szkole;
- niedostateczne przygotowanie uczniów do pracy własnej, bez nadzoru dorosłych (problem motywacji, planowania i organizacji pracy własnej).

Polski program kształcenia na odległość realizowany w 2020 roku oparł się na trzech pewnikach:

polski **nauczyciel** posiada umiejętności w zakresie kształcenia na odległość z zastosowanie technologii opartych na ITC;

polska **szkoła** posiada odpowiednią infrastrukturę do prowadzenia kształcenia na odległość;

polska **rodzina** posiadająca co najmniej jedno dziecko w wieku szkolnym dysponuje warunkami do realizowania kształcenia na odległość swoich dzieci.

POJĘCIE UCZNIA ZAGROŻONEGO NIEDOSTOSOWANIEM SPOŁECZNYM

W badanym MOS uczniowie posiadali orzeczenie o potrzebie kształcenia specjalnego w młodzieżowym ośrodku socjoterapeutycznym, ze względu na zagrożenie nieprzystosowaniem społecznym, wynikające z zaburzeń takich jak: nadpobudliwości psychoruchowej z deficytem uwagi (ADHD), specyficznych trudności w uczeniu się (dysleksji rozwojowej, dyskalkulii), zaburzeń opozycyjno-buntowniczych i zachowania, zaburzeń psychicznych, zaburzeń ze spektrum autyzmu, innych zaburzeń rozwojowych i realizowali podstawę programową szkoły podstawowej dla dzieci w normie intelektualnej.

Zagrożenie niedostosowaniem społecznym wiąże się z mniejszym nasileniem przejawów niedostosowania społecznego. Wspólnym elementem jest odnoszenie się do zachowań sprzecznych z powszechnie uznanymi normami i oczekiwaniami społecznymi. Są to wszelkie negatywne lub nieadekwatne reakcje na wymagania i zakazy określone w przypisanych rolach społecznych. Są to zachowania podważające funkcjonowanie każdego układu społecznego, powodujące dezorganizację lub zagrażające społecznie uznawanym wartościom.

Po czym można poznać ucznia zagrożonego niedostosowaniem społecznym? Jak on się zachowuje i jakie objawy u niego występują? Do charakterystycznych symptomów możemy zaliczyć:

- Zachowania agresywne, werbalne i niewerbalne,
- Popadanie w konflikty,
- Nieposłuszeństwo,
- Notoryczne kłamstwa,
- Wagary,
- Stosowanie substancji psychoaktywnych oraz palenie tytoniu,
- Dopuszczanie się wandalizmu,
- Pierwsze kradzieże,
- Ucieczki z domu.

Aby zachowania klasyfikować jako niedostosowanie społeczne, uczniów musi wykazywać je z dużym natężeniem i muszą mieć one charakter permanentny (Pytka, 2008). Jeżeli występują krótko można mówić o zagrożeniu niedostosowaniem społecznym. Wówczas należy podjąć odpowiednie kroki, aby zjawisko to nie przeszło w fazę typowego niedostosowania społecznego.

PROCEDURA I PRZEBIEG BADANIA

Badanie, które jest przedmiotem niniejszego opisu jest pierwszym i jak dotąd jedynym badaniem triangulacyjnym i bardzo ściśle zdefiniowanej grupy uczestników. Można powiedzieć, że z powodu badania jednocześnie nauczycieli, wychowawców, terapeutów, uczniów i rodziców tej samej placówki wychowawczej i w tym samym czasie badanie nie znajduje sobie równych. Potwierdza to metaanaliza dziewięciu badań, którą przeprowadziła Marty Wiatr (Wiatr, 2020, s. 135-165). Wśród nich cztery obejmowały rodziców uczniów szkoły podstawowej.

Przystępując do badania określiliśmy, że będzie to diagnoza zjawiska edukacyjnego. I jak piszą Teresa Bauman i Tadeusz Pilch badanie miało charakter weryfikacyjny (Bauman, Pilch, 2001, s. 37).

Znaliśmy przedmiot i badaną grupę, ale nieznanne dla nas były poglądy rodziców wychowanków MOS na sposób organizacji i realizacji kształcenia na odległość, który zastosowano w młodzieżowym ośrodku socjoterapeutycznym (MOS), w okresie od marca do maj 2020 r.

Główne problemy badawcze koncentrowały się wokół efektywności, zarówno pod względem przyjętych oraz stosowanych metod i form pracy, jak i sposobów realizacji celów edukacyjno-wychowawczych. Bardzo ważnym wydaje się zagadnienie komunikacji pracowników MOS z uczniami oraz uczniów z pracownikami placówki. Przyjęto, dla potrzeb tego badania, że dobra komunikacja pomiędzy uczniem/ wychowankiem a nauczycielem/ pedagogiem jest głównym czynnikiem wpływającym na prawidłowy przebieg procesu edukacyjnego, wychowawczego i terapeutycznego.

Metoda przyjęta przez nas w omawianym badaniu to metoda sondażu diagnostycznego (Bauman, Pilch, 2001, s. 79). Technika zastosowana to ankieta (Bauman, Pilch, 2001, s. 96). Badanie zrealizowano w okresie od października do grudnia 2020 r. Badanie przedstawiane mieściło się w nurcie badań ewaluacyjnych i określane jest jako *ex-post* (Haber, 2009, s. 142).

Na podkreślenie zasługuje fakt, iż respondentami byli rodzice wychowanków MOS-u zagrożonych niedostosowaniem społecznym a miejscem realizacji badania była omawiana wspomniana placówka.

PYTANIA BADAWCZE POSTAWIONE W BADANIU EWALUACYJNYM EX-POST

Instytucja zlecająca prezentowane badanie ewaluacyjne należała do instytucji nadzoru pedagogicznego. Zatem uznać można je za badanie zlecone z zewnątrz a realizowane nieodpłatnie przez pedagogów zatrudnionych w ośrodku.

Badanie dotyczyło trzech zasadniczych problemów:

1. Ogólnej oceny przygotowania MOS do kształcenia na odległość.
2. Oceny kształcenia na odległość w MOS i poza nim.
3. Oceny komunikacji w MOS.

Poniżej przedstawiono dziesięć pytań badawczych, na które staraliśmy się uzyskać odpowiedzi:

1. Ogólna ocena przygotowania MOS do kształcenia na odległość.

- Jak rodzice ogólnie oceniają przygotowanie MOS do kształcenia na odległość?

2. Ocena kształcenia na odległość w MOS i poza nim.

- Na jakie trudności i niedostatki uczniowie MOS napotykają podczas kształcenia na odległość w opinii ich rodziców?
- Czy i z kim uczniowie MOS mieli możliwość pracy w grupie?
- Jak rodzice oceniają trudność w uczeniu się przez ich dzieci przedmiotów przed pandemią i w trakcie pandemii?
- Jakie przedmioty rodzice oceniają jako *trudne* a jakie jako *łatwe* w uczeniu się na odległość przez ich dzieci?
- Kto zgodnie z deklaracjami rodziców pomagał ich dzieciom-uczniom MOS w nauce?
- Ile czasu zdaniem rodziców ich dzieci-uczniowie MOS poświęcali nauce?

3. Ocena komunikacji w MOS.

- Jak rodzice oceniają komunikację swoich dzieci z nauczycielami, wychowawcami i terapeutami?
- Jak rodzice oceniają kontakty swoich dzieci z personelem MOS?
- Jak rodzice oceniają dostępność pracowników MOS dla swoich dzieci?

CHARAKTERYSTYKA NARZĘDZIA BADAWCZEGO

Badanie miało charakter ilościowy i przeprowadzone zostało **metodą sondażu diagnostycznego** za pomocą **indywidualnej anonimowej ankiety** (drukowanej i rozdawanej indywidualnie rodzicom za pośrednictwem ich dzieci). Ankieta dla rodziców zawierała 26 pytań w większości zamknięte, dwa otwarte oraz trzy pytania metryczkowe (płeć dziecka, poziom klasy oraz numer grupy terapeutycznej). Przyjęta w pytaniach zamkniętych liczba możliwych odpowiedzi dawała rodzicom szansę wyboru najbliższej ich punktowi widzenia.

STATYSTYCZNA ANALIZA MATERIAŁU BADAWCZEGO

Otrzymane od rodziców ankiety zostały wprowadzone do programu budującego bazy danych, następnie dane zostały wyeksportowane do formatu .sav i poddane analizie statystycznej z użyciem pakietu SPSS wersja 27. W części statystycznej analizy danych dokonano analizy rozkładu jednej zmiennej, analizy zależności za pomocą tabel krzyżowych oraz analizy czynnikowej.

Podstawą zakwalifikowania wyników analizy czynnikowej był współczynnik K-M-O. Kaiser zaleca przyjmowanie wartości większe niż 0,5 jako ledwo akceptowalne (1974). Wartości poniżej tej wartości powinny, zdaniem Kaisera, skłonić autora badania albo do zebrania jeszcze większej ilości danych albo do ponownego przemyślenia, które zmienne należy uwzględnić w analizie. Zdaniem Hutcheson i Sofroniou, wartości pomiędzy 0,5 a 0,7 są **przeciętne**, wartości między 0,7 a 0,8 są **dobre**, wartości między 0,8 a 0,9 są **świetne**, a wartości powyżej 0,9 są **znakomite** (1999).

CHARAKTERYSTYKA GRUPY BADAWCZEJ

W badaniu uczestniczyła grupa 53 rodziców dzieci, posiadających dzieci obu płci (w tym 69 proc. chłopców i 31 proc. dziewczynek), uczących się w klasach 5-8, tj. będących w wieku 11 – 16 lat. 28 proc. rodziców to rodzice uczniów klas 5, klas 6 – 33,3 proc., klas 7 – 31,1 proc, i klas 8 – 6,7 proc.

WYNIKI BADANIA

Wyniki badania (a dokładnie ewaluacji) zostaną zaprezentowane zgodnie z kolejnością postawionych pytań badawczych.

OGÓLNA OCENA NAUKI NA ODLEGŁOŚĆ W MŁODZIEŻOWYM OŚRODKU SOCJOTERAPEUTYCZNYM W OCENIE RODZICÓW

Zacniemy od ogólnej oceny nauki na odległość. Posłużyło temu celowi pytanie, które pośrednio dawało informacje o ocenie zdalnego nauczania i brzmiało: *Co się podobało Pana/Pani dziecku w kształceniu na odległość?* Na całe to pytanie można było udzielić więcej niż jednej odpowiedzi. 52,8 proc. badanych rodziców odpowiedziało, że ich dziecku nauka na odległość podobała się ponieważ mogło pracować w domu. a 39,6 proc. że mogło pracować we własnym tempie. Okazało się, że w ocenie 17 proc. badanych rodziców kształcenie na odległość było ciekawe, ponieważ stwarzało ich dzieciom możliwość samodzielnej pracy.

W opinii rodziców kształcenie na odległość podoba się bardziej chłopcom niż dziewczynkom. Możliwość samodzielnej pracy doceniają uczniowie klas 5 i 7. Możliwość pracy we własnym tempie 6 i 7. Możliwość nauki w domu wskazują uczniowie klas 5, 6 i 7. Co czwarty rodzic wskazał na możliwość udziału w konsultacjach z pracownikami MOS. Taką ocenę przyznaje 25 proc. rodziców uczniów klas 5,6,7 oraz 8.

Rodzice zostali też zapytani czy uważają, że ośrodek w okresie marzec-maj 2020 roku był przygotowany do prowadzenia zdalnego nauczania. Rodzice dokonywali oceny na skali od 1 do 5, gdzie 1 oznacza, że przygotowanie jest bardzo złe, a 5, że jest bardzo dobre. Wskazania typu *nie wiem* nie pojawiły się wśród odpowiedzi rodziców. Oceny wahały się od 2 do 5. Dominującą oceną była ocena 3 zaś średnia uzyskanych ocen wyniosła 3,78. Oceny były zróżnicowane i wahały się od 3,60 w grupie rodziców uczniów klas 6 a 4,16 dla ocen rodziców klas 7. Przy poszukiwaniu zależności między formalnym poziomem nauki (zmienna: klasa) a uzyskaną oceną przygotowania MOS nie udało się ustalić istotnej statystycznie zależności.

Za najbardziej kłopotliwe przedmioty (tj. takie, które przedmioty podczas kształcenia na odległość sprawiały dziecku badanych rodziców **największą trudność** uznano:

- język obcy (62 proc. wskazań),
- matematykę (54 proc.),
- język polski (52 proc.),
- historię (28 proc.),
- informatykę (24 proc.),
- geografę (14 proc.).

Według rodziców najmniej trudności przysparzała ich dzieciom: muzyka, wychowanie fizyczne, fizyka, chemia, biologia, oraz religia.

CZAS POŚWIĘCONY NA NAUKĘ

Badani rodzice stwierdzili, że ich dzieci średnio poświęcali nauce 3 godziny 45 minut. Ich zdaniem dziewczynki uczyły się średnio 3 godziny 19 minut a chłopcy 3 godziny i 33 minuty. A zatem dziewczynki średnio o 14 minut krócej się uczą. Różnica ta była nieistotna statystycznie. Jednak istnieje zauważalna i istotna statystycznie różnica w czasie poświęconym na naukę w zależności od wieku/klasy. Z deklaracji badanych rodziców wynika, że najdłużej uczą się uczniowie klas 5, 6 i 7 klasy a najkrócej 8 klasy.

Większość badanych rodziców (65 proc.) oceniła, iż ich dzieci miały wystarczającą ilość czasu na wykonanie zadań w okresie kształcenia na odległość, natomiast jedna czwarta (23 proc.) badanych stwierdziła, że ilość czasu jakim dysponowały ich dzieci były niewystarczające. W grupie rodziców oceniających, że ich dzieci miały zbyt mało czasu na wykonanie zleconych prac domowych, dzieci poświęcały średnio 3 godziny 45 minut, a w drugiej grupie, gdzie rodzice ocenili ilość czasu poświęcaną na odrabianie prac jako wystarczającą średnia wyniosła 3 godziny i 20 minut. Statystycznie rzecz ujmując, wartości dla obu grup nie różniły się istotnie statystycznie.

Powstaje pytanie czy trzy godziny to dużo czasu by wykonać wszystkie zadane prace i punktualnie je odesłać do nauczyciela? W całej badanej grupie rodziców dominowała opinia (60,4 proc.), że dziecku zdarzało się spóźnić

z terminowym odesłaniem wykonanej pracy. Częściej zdarzało się to dziewczynkom i uczniom 5 i 7 klasy. Statystycznie rzecz ujmując, wartości dla obu grup nie różniły się istotnie statystycznie. Z oddaniem wykonanej pracy spóźniali się też uczniowie, w przypadku których rodzice stwierdzili, że mają wystarczającą ilość czasu na odrobienie pracy domowej.

Za przedmioty które przysparzały **najwięcej trudności** rodzice uznali:

- język obcy,
- język polski,
- matematykę.

Najmniej trudności przysparzały uczniom zdaniem rodziców:

- fizyka,
- chemia i
- wychowanie fizyczne.

Co jedenasty rodzic (9 proc.) stwierdził, że w programie nauczania jego dziecka nie było przedmiotów, które by w sposób specjalny nastęrczały trudności ich dzieciom.

POMOC W NAUCE DZIECIOM

Rodzice w jednym z pytań zostali poproszeni o określenie, jak często osoby *drugie* pomagały ich dzieciom w nauce i kto to był. Okazało się, że 74 proc. badanych rodziców uczniów MOS stwierdziło, że ich dziecko potrzebowało wsparcia, a 26 proc. rodziców odpowiedziało, że nikt im nie pomagał im.

W kolejnym pytaniu chodziło o wskazanie kto, zdaniem rodziców, pomagał ich dzieciom-uczniom MOS w zrozumieniu treści z danego przedmiotu. Rodzice wskazali (w kolejności):

- siebie samych 74 proc.
- nauczycieli 47 proc.
- wychowawców z Internatu 43 proc.
- terapeutów 17 proc.
- kolegów 13 proc.
- oraz rodzeństwo 11 proc.

Badani rodzice deklarowali, że ich dzieciom, przede wszystkim, udzielano pomocy w:

- języku polskim 62 proc.,
- matematyce 57 proc.,
- języku obcym 49 proc.

Przypomnijmy, były to te same przedmioty co wskazywane jako sprawiające największe trudności w nauce. Pozostałe przedmioty były wskazywane od 32 proc. (geografia) do 4 proc. (historia).

Dla ponad trzech czwartych (78 proc.) badanych rodziców były to te same przedmioty, z którymi ich dzieci miały problemy podczas kształcenia stacjonarnego, przed pandemią. Dla co dziesiątego rodzica (10 proc.) trudności były nowym, wcześniej nie spotykanym zjawiskiem.

PRACA W GRUPIE

Podczas kształcenia na odległość wychowankowie MOS mieli okazję pracy w grupie. Zdaniem 2/3 rodziców (68 proc.) ich dzieci korzystały z grupowej formy pracy. Mogli oni pracować z innymi uczniami, nauczycielami przedmiotów, wychowawcami klas, wychowawcami internatu i innymi pracownikami MOS. Poniżej przedstawiamy dane uszeregowane od najwyższej liczby wskazań do najniższej:

- wychowawcami z internatu (65 proc.),
- nauczycielami przedmiotów (56 proc.),
- wychowawcami klas (47 proc.),
- innymi uczniami (26 proc.)
- innymi pracownikami MOS (12,0 proc.),

Zastosowanie analizy czynnikowej pozwoliło wyodrębnić dwie grupy uczestników pracy grupowej ($K-M-O=0,522$; 50,13 proc. wyjaśnionej całkowitej wariancji). W pierwszej z nich znaleźli się: inni uczniowie, nauczyciele oraz nauczyciele przedmiotów. W drugiej wychowawcy z internatu i pozostali pracownicy MOS.

KORZYSTANIE Z KONSULTACJI PROWADZONYCH PRZEZ PRACOWNIKÓW OŚRODKA

Podczas kształcenia na odległość podopieczni mogli korzystać z konsultacji prowadzonych przez pracowników pedagogicznych placówki. Zdaniem rodziców uczniowie korzystali z konsultacji (dane uszeregowane od najwyższej liczby wskazań do najniższej) z:

- wychowawcami z internatu (66 proc.),
- nauczycielami przedmiotów (60 proc.),
- wychowawcami klas (55 proc.),
- psychologami (15,0 proc.),
- terapeutami (30,0 proc.),

Zdaniem badanych rodziców ich dzieci najrzadziej kontaktowały się z pedagogami (8,0 proc. wskazań) oraz z socjoterapeutami (5 proc. wskazań). Zgodnie z deklaracjami badanych rodziców ich dzieci korzystały z konsultacji z różną częstotliwością (od *codziennie* do *w ogóle*). I tak:

- 94 proc. uczniów korzystało z konsultacji z terapeutami, z czego codziennie – 6 proc.;
- 93 proc. podopiecznych korzystało z konsultacji z wychowawcami z internatu, z czego codziennie – 26 proc.;
- 84 proc. uczniów konsultowało się z wychowawcami klas, z czego codziennie – 8 proc.;
- 82 proc. uczniów konsultowało się z nauczycielami przedmiotów, z czego codziennie – 23 proc.;
- 54 proc. uczniów z psychologami, z czego codziennie – 4 proc.;
- 32 proc. uczniów konsultowało się z pedagogami, z czego codziennie – 6 proc.;
- 28 proc. uczniów konsultowało się z socjoterapeutami, z czego codziennie – 6 proc.;

W opinii rodziców ponad połowa podopiecznych MOS zwracała się do swoich nauczycieli czy wychowawców po pomoc w:

- zrozumieniu nauczanych na lekcji treści (60 proc.) oraz

- pomoc w odrabianiu lekcji (34 proc.),
- w innych sprawach bliżej nie zdefiniowanych (19 proc.),
- w sprawie pomocy w podniesieniu motywacji do nauki zwróciło się 8 proc. badanych,
- w sprawie otrzymania wsparcia zwracał się co drugi badany (51 proc.).

Po raz kolejny z wyników badania, płynie wniosek, iż najważniejszymi osobami w Ośrodku dla dzieci są wychowawcy z internatu, nauczyciele przedmiotów oraz wychowawcy klas.

Praca w grupie dotyczyła przede wszystkim wyjaśnienia realizowanego tematu oraz pomocy w odrobieniu lekcji. Na ten przedmiot pracy grupowej wskazało 28 proc. rodziców.

OCENA KONTAKTÓW UCZNIÓW I RODZICÓW Z NAUCZYCIELAMI/WYCHOWAWCAMI/TERAPEUTAMI W TRAKCIE KSZTAŁCENIA NA ODLEGŁOŚĆ

Proces kształcenia bez względu na to czy ma charakter bezpośredni czy pośredni opiera się na kontakcie uczniów z ich nauczycielami, wychowawcami czy terapeutami. Kontakt uczniów z ich pedagogami nie może ulec zerwaniu nawet w warunkach pandemii i zawieszenia zajęć stacjonarnych. Gdy tak się stanie, zadaniem każdego pedagoga jest nawiązanie ponownego kontaktu. Uczeń ze specjalnymi potrzebami edukacyjnymi a zwłaszcza wychowanek młodzieżowego ośrodka socjoterapeutycznego nie może być pozbawiony opieki czy wsparcia pedagogicznego.

Dlatego zaciekało nas, jak rodzice ocenili brak bezpośrednich kontaktów ich dzieci z pracownikami Ośrodka. Okazało się, że rodzicom wydawało się, iż dzieciom brakowało bezpośredniego kontaktu z nauczycielami (43 proc.), wychowawcami (25 proc.) i tyleż samo z terapeutami.

Zdaniem 85 proc. rodziców ich dzieci otrzymywały informację zwrotną od nauczycieli na temat poprawności wykonanych przez nie zadań, 82 proc. od wychowawców a 64 proc. terapeutów. Tendencja jest malejąca ale trzeba zauważyć, że liczba potwierdzających odpowiedzi nie spada poniżej 50 proc.

Kolejne pytanie dotyczyło tego, kto z Ośrodka kontaktował się z rodzicami uczniów/wychowanków MOS. Kontakt taki miał miejsce w przypadku 94 proc. rodziców. Z rodzicami przede wszystkim kontaktowali się wychowawcy z internatu (86 proc.), nauczyciele przedmiotów (68 proc.) i wychowawcy klasy (72 proc.) oraz terapeuci (43 proc.). Z co czwartym rodzicem kontaktowali się pedagodzy (25 proc.) oraz psychologzy. Najrzadziej z rodzicami kontaktowali się: dyrektor Ośrodka (13 proc.) oraz socjoterapeuci (17 proc.).

Rodzice nie stronili od kontaktu z pracownikami MOW. Do takiego kontaktu przyznało się 92 proc. badanych rodziców. Jako strona inicjująca kontakty z pracownikami Ośrodka występowali najczęściej w przypadku kontaktów z wychowawcami z internatu (81 proc.), wychowawcami klas (62 proc.), nauczycielami przedmiotów (49 proc.). Stosunkowo rzadko rodzice kontaktowali się z terapeutami (21 proc.), pedagogami (19 proc.) oraz socjoterapeutami (13 proc.). Najrzadziej rodzice kontaktowali się z dyrektorem Ośrodka (11 proc.).

Rodzice kontaktowali się w sprawie nauki (83 proc.), problemów wychowawczych (32 proc.), problemów emocjonalnych swoich dzieci (28 proc.) oraz zachowaniem dziecka (28 proc.). W sprawie trudnego dostępu do kart pracy (z powodu problemów natury technicznej związanych z dostępem do Internetu) z Ośrodkiem kontaktował się co piąty rodzic (21 proc.).

Badani rodzice zostali poproszeni o ocenę kontaktu z nauczycielami, wychowawcami i terapeutami. Rodzice najwyżej ocenili kontakt z wychowawcami swoich dzieci – 65 proc. ocen bardzo dobrych (średnia ocen dla całej grupy 4,50 punktu), nauczyciele otrzymali 37 proc. ocen bardzo dobrych (średnia ocen dla całej grupy – 4,10 punktu), a 41 proc. terapeutów otrzymało najwyższe oceny (średnia ocen dla terapeutów wyniosła 3,90 punktu).

Dostępność nauczycieli, wychowawców i terapeutów w warunkach pandemii i separacji jest bardzo istotną kwestią z punktu widzenia dydaktycznego i wychowawczego. Najbardziej dostępni w deklaracjach swoich podopiecznych byli wychowawcy, którzy pomagali w zrozumieniu treści zajęć. Blisko 96 proc. badanych rodziców odpowiedziało, że dostępni byli wszyscy (69 proc. wskazań) lub prawie wszyscy byli dostępni (30 proc.).

Dostępność wszystkich nauczycieli, gotowych nieść pomoc odnosiła się do 51 proc. badanych rodziców a prawie wszyscy 38 proc.

Jeżeli chodzi o dostępność terapeutów, w opinii blisko połowa (43 proc.) badanych rodziców podopiecznych wszyscy terapeuci byli dostępni a prawie wszyscy 30 proc.

CZEGO BYŁO ZA DUŻO A CZEGO ZA MAŁO W KSZTAŁCENIU NA ODLEGŁOŚĆ?

Aby ustalić strukturę jakościową kształcenia na odległość, rodzicom uczniów-wychowanków MOS zadano pytanie o to, czego było za dużo a czego za mało w wykonywanych przez dzieci zadaniach. Rodzice przy każdym wierszu mogli udzielić tylko jednej odpowiedzi. A zatem, jeśli ktoś odpowiedział, że prac domowych było za dużo, to nie mógł *dopowiedzieć*, że było ich *w sam raz* lub *za mało*. Dla całej badanej grupy wskazania sumowały się do 100 w wierszu. Odpowiedzi rodziców zostały uporządkowane od najwyższej do najniższej według wyborów dokonanych w kolumnie *w sam raz* (możliwość środkowej). Kształcenie a szczególnie kształcenie na odległość nie powinno zbyt mocno absorbować uczniów uczących się w systemie zdalnym. Najwięcej wskazań *w sam raz* uzyskała czynność *oceniać*. W opinii 88 proc. badanych uczniów *oceniać* było tyle ile trzeba. W sam raz udzielano informacji zwrotnych (80 proc.). 76 proc. badanych rodziców uważało, że e-maili, telefonów, SMS-ów, MMS-ów i rozmów na komunikatorze z nauczycielami, wychowawcami czy pracownikami MOS było w sam raz. Blisko trzy czwarte badanych rodziców (74 proc.) stwierdziło, że informacji na temat działania MOS było w sam raz. Blisko dwie trzecie badanych rodziców (60 proc.) stwierdziło, że działań wspierających i interwencji pracowników Ośrodka było w sam raz.

We wskazaniach jednej trzeciej (35 proc.) rodziców za dużo było prac domowych i 29 proc. materiałów do samodzielnej pracy. Jedna trzecia rodziców (32 proc.) zadeklarowała, że za mało było konsultacji.

Dane omawiane powyżej zawarte są w tabeli nr 1.

Tabela nr 1. *Czego było w sam raz, czego za dużo a czego za mało w kształceniu na odległość (n=53)*

	za dużo	w sam raz	za mało
oceniania	7	88	5
informacji zwrotnych na temat wykonanych zadań	9	80	11
kontaktów z pracownikami (e-mail, telefon, SMS, MMS, komunikatory)	10	76	14
informacji (np. na temat działania placówki)	8	74	18
działań wspierających, interwencyjnych	10	68	22
materiałów do samodzielnej pracy	29	60	11
konsultacji	9	59	32
prac domowych	35	58	7
inne	20	67	13

Podsumowując ten fragment badań należy stwierdzić, że rodzice wychowanków MOS w zasadzie stwierdzili, że wszystkich oddziaływań podczas kształcenia na odległość było w sam raz. W analizowanym pytaniu wyodrębniliśmy osiem obszarów działalności MOS. Zastosowanie analizy czynnikowej pozwoliło zredukować te oddziaływania do dwóch czynników. Czynniki 1 skupił zmienne związane z aspektem komunikacji i informacji rodzic-pracownik MOS, natomiast drugi związany był bezpośrednio z nauką.

Procedura analizy czynnikowej była poprawna metodologicznie o czym świadczy miara K-M-O, która przybrała wartość 0.777. Oba te czynniki wyjaśniły 63 proc. całkowitej wariancji. Dane omawiane powyżej zawarte są w tabeli nr 2.

Tabela nr 2. *Czego było za dużo a czego za mało w kształceniu na odległość – wynik analizy czynnikowej (n=53)*

Macierz rotowanych czynników		
Działanie MOS	Czynnik	
	1	2
konsultacje	0.756	
konsultacji z pracownikami MOS	0.741	
informacji zwrotnych na temat wykonanych zadań	0.695	
informacji (np. na temat działania placówki)	0.610	
działań wspierających	0.548	
ocenie	0.506	
prace domowe		0.993
materiały do wykonania prac domowych		0.597
Metoda wyodrębniania czynników – Największej wiarygodności. Metoda rotacji – Varimax z normalizacją Kaisera. K-M-O=0,777, 63 proc. całkowitej wariancji wyjaśnionej.		

Struktura działań MOS jest jednoznaczna w interpretacji. Dzielą się one na obszar (1) komunikacji społecznej i (2) nauczania/uczenia się. Potwierdza to analiza rzetelności z zastosowaniem statystyki alfa Cronbacha. Czynnik 1 (**komunikacja społeczna**) skupiający 7 zmiennych uzyskał bardzo wysoką wartość Alfa Cronbacha (alfa=0.921). Czynnik 2 (**nauczanie/uczenie się**) skupił dwie zmienne, wartość Alfa Cronbacha uzyskała wysoką wartość równą 0.821.

ODCZUWANIE BRAKÓW W KSZTAŁCENIU NA ODLEGŁOŚĆ PODCZAS NAUKI POZA OŚRODKIEM

CZEGO BRAKOWAŁO WYCHOWANKOM MOS – OPINIE RODZICÓW

Nim przejdziemy do odpowiedzi na nasze pytanie o braki odczuwane przez wychowanków MOS, przypomnimy odpowiedzi rodziców LIBRUS-a z wiosny 2020 r. (Librus, 2020) Pytanie brzmiało *Czego podczas nauki zdalnej najbardziej brakuje Twojemu dziecku/Twoim dzieciom?* Rodzice starali się określić, czy dzieciom rzeczywiście brakuje czegośkolwiek podczas zdalnej edukacji czy też nie. W badaniu przeprowadzonym w kwietniu 2020 roku uczniom brakowało **bezpośrednich kontaktów osobistych z rówieśnikami** 59 proc. i z **nauczycielami** 54 proc. Spora część rodziców wskazała również, że ich **dzieci nie potrafią się uczyć samodzielnie** (34 proc.). 18 proc. przyznało, że dużym ograniczeniem jest dostęp do sprzętu komputerowego, którego w domu jest za mało.

Wyniki powtórnego badania są niemal tożsame. Niemalże 2/3 rodziców przyznaje, że dzieciom brakuje bezpośredniego kontaktu z rówieśnikami (62 proc.). Prawie połowie uczniów brakuje również bezpośredniego kontaktu z nauczycielami (48%). Natomiast 15% rodziców uważa, że ich dzieciom niczego nie brakuje. (Libra 2020, str. 22)

Kształcenie na odległość w warunkach pandemii wiosną 2020 roku obarczone było trudnościami czy brakami. Zdiagnozowaniu tych negatywnych stron służyło kolejne pytanie. Tylko 12 proc. badanych rodziców-uczniów MOS stwierdziło: *nic im się nie podobało w kształceniu na odległość*. Kształcenie na odległość bardziej podobało się dziewczynkom niż chłopcom i w takim samym stopniu uczniom klas 5, 6 i 7.

Najbardziej w kształceniu na odległość podobał się, zdaniem badanych rodziców, fakt pracy w domu (49 proc.) oraz posiadanie większej ilości wolnego czasu od nauki (44 proc.). Obie te zmienne są bardzo silnie ze sobą powiązane ($p=0,000$). Praca w domu to możliwość bardziej samodzielnej pracy (37 proc.) oraz możliwość konsultacji z nauczycielami/wychowawcami i terapeutami (36 proc.).

Praca zdalna to możliwość pracy (nauki) we własnym tempie (29 proc.). Analiza korelacyjna pokazuje istotne powiązanie tych dwóch zmiennych ($p=0,042$).

TRUDNOŚCI PODCZAS KSZTAŁCENIA NA ODLEGŁOŚĆ

W badaniu poproszono rodziców, by powiedzieli na jakie trudności napotykały ich dzieci podczas kształcenia na odległość. Ponad połowa badanych rodziców powiedziała, że ich dzieci nie miała własnej drukarki z której mogłyby swobodnie korzystać (55 proc.). Co trzeci rodzic wskazywał na problemy z dostępem do komputera/telefonu (36 proc.) oraz co trzeci uczeń (w opinii jego rodzica) miał w swoim domu zbyt słabe połączenie internetowe (33 proc.). Co trzeci badany rodzic odpowiadał, że jego dziecko nie miało możliwości skupienia się (36 proc.) a co czwarty (24 proc.) własnego pomieszczenia do nauki. Z ankiety przeprowadzonej przez *Gazetę Wyborczą* i UHP SWPS wynikało, że *prawie w co trzeciej rodzinie (28 proc. rodziców) nie ma w domu warunków do nauki zdalnej. Co piąta rodzina nie ma dostępu do szybkiego Internetu, 26 proc. – do niezbędnego oprogramowania, a w 31 proc. domów nie ma wystarczającej liczby komputerów (Bussines Insider)*.

Blisko co piąty badany rodzic (24 proc.) jako trudności w zdalnej nauce wskazywał na brak u jego dziecka umiejętności obsługi komputera/telefonu. Zdaniem 12 proc. badanych rodziców niewystarczające było wsparcie ze strony nauczycieli. Tylko 2 proc. wskazało na brak wsparcia ze strony domowników. Na podstawie analizowanych danych zarysowuje się silnie wymagająca, a nawet roszczeniowa, postawa rodziców, która wyraża się w stwierdzeniu *My dajemy tyle ile trzeba, zaś Ośrodek nie staje na wysokości naszych oczekiwań*.

W tym miejscu należy podkreślić, że w opinii rodziców dzieci-wychowanków MOS, ci uczniowie, którzy nie mieli dostępu do komputera czy telefonu komórkowego, nie posiadali także umiejętności obsługi tych urządzeń ($p=0,005$) oraz nie mogli liczyć na pomoc domowników przy odrabianiu lekcji ($p=0,019$). Co ciekawe, ci, którzy nie umieli obsługiwać komputera lub telefonu, nie potrafili się skupić do nauki ($p=0,005$) (!). Z odpowiedzi rodziców można wyprowadzić też związek generalnej natury. Te dzieci, które nie mają własnego pomieszczenia do nauki, nie mogą skupić się na nauce ($p=0,001$), są poddawane ciągłemu procesowi demotywacji do nauki (np. przez innych członków rodziny).

Badanie zespołu A. Michniuk, K. Śliwowski i M. Amielańczyk (2021) wykazało, że *tym, co najczęściej utrudniało prowadzenie zajęć zdalnych, okazał się brak zaplecza technicznego w domu rodzinnym dzieci (72 proc.). Uczniom*

brakowało komputerów (czasem nie mieli ich wcale, a czasem musieli dzielić się sprzętem w domu z rodzeństwem a nawet z rodzicami, gdy ci przebywali na pracy zdalnej). Występowały też problemy z Internetem, zwłaszcza na wsi. Internet mobilny (oferowany przez firmy telekomunikacyjne) okazywał się wielokrotnie za wolny, a pakiety danych (mierzone w Gigabajtach) nie pokrywały zwiększonego zapotrzebowania (Michniuk, Śliwowski, Amielańczyk, 2021).

Analiza czynnikowa trudności w kształceniu na odległość wykazała istnienie trzech czynników (K-M-O=0,598, 48 proc. wyjaśnionej wariancji). Pierwszy czynnik obejmował dwie trudności: kłopoty ze skupieniem i brak własnego pomieszczenia do nauki. Drugi skupił: brak dostępu do komputera i brak umiejętności w obszarze TIK. Trzeci zaś objął zmienną infrastrukturalną – słabe łącze internetowe.

WNIOSKI

W związku z tym, iż pandemia COVID-19 zmieniła sposób funkcjonowania wszystkich placówek oświatowo-wychowawczych w Polsce, ważne jest, aby, pamiętając doświadczenia wiosny 2020 roku, udoskonalić proces kształcenia na odległość, zwiększając tym samym jego efektywność. Komponenty platformy kształcenia na odległość muszą być wdrożone solidnie i bez kompromisów, ale z wiedzą o docelowej grupie odbiorców. Udany program edukacji na odległość będzie musiał zawierać:

1. stabilny dostęp do Internetu i urządzeń dostępnych w Internecie we wszystkich placówkach oświatowo-wychowawczych;
2. skuteczne wdrożenie programów nauczania na platformy online;
3. metodyka kształcenia na odległość zgodna z podstawą programową.

Edukacja, a zwłaszcza edukacja skierowana do dzieci i młodzieży nieprzystosowanej społecznie, jest często nazywana **wyrównywaniem szans**. Często jednak nie spełnia swojej zasadniczej roli. Jeśli dostęp do szerokopasmowego Internetu i za jego pośrednictwem edukacja na odległość w czasie realnym staną się rzeczywistością dla wszystkich uczniów i nauczycieli, wówczas

postulat o powszechnym włączeniu społecznym i demarginalizacji grup społecznych stanie się faktem.

Wiele racji ma Grzegorz Całek, pisze że ofiarami edukacji zdalnej są uczniowie ze specjalnymi potrzebami edukacyjnymi (2020). Oni w szczególności odczuwają ograniczenia i trudności związane z pandemią. Nauczanie na odległość pozbawiło ich możliwości udziału w zajęciach dodatkowych czy terapeutycznych, a to już bezpośrednio wpływa na ich funkcjonowanie i może doprowadzić nawet do zaprzepaszczenia sukcesów, będących efektem wielu lat pracy specjalistów, rodziców i oczywiście samych dzieci. Mam więc nadzieję, że jeśli (...) prowadzone będzie nauczanie zdalne, to uczniowie ze specjalnymi potrzebami edukacyjnymi zostaną potraktowani inaczej – chociażby przez umożliwienie kontaktu z nauczycielami, logopedami, psychologami (Całek, 2020, s. 3).

Na koniec chcielibyśmy wyrazić nadzieję, że w przeładowanej szkole specjalnej i placówkach socjoterapeutycznych znajdzie się czas oraz odpowiednie nakłady finansowe oraz merytoryczne by działania nauczycieli i wychowawców poszły w kierunku wzmacniania uczniowskich kluczowych kompetencji samodzielnego uczenia się wychowanków placówek socjoterapeutycznych w tym także i obsługi technologii komputerowych.

REFERENCES

- Bauman, T., Pilch, T. (2001). *Zasady badań pedagogicznych. Strategie ilościowe i jakościowe*. Wydawnictwo Akademickie Żak, Warszawa.
- Bieganowska-Skóra, A., Pankowska, D. (2020). *Moje s@ mopoczucie w e-szkole. Raport z badań*. Lublin, dostęp 24.01.2023 z <https://www.umcs.pl/pl/informacje-prasowe,4623,raport-mojesamopoczucie-w-e-szkole-,96204.chtm>
- Całek, G. (2020). Rodzice o koronaedukacji – wnioski z ankiety (w:) *Szkoła. Miesięcznik Dyrektora*. Sierpień. Dostęp 24.01.2023 z <https://grzegorzcalek.pl/wp-content/uploads/2020/09/Rodzice-okoronaedukacji-%E2%80%93-wnioski-z-ankiety-%E2%80%93-Grzegorz-Calek.pdf>
- Co trzeci polski uczeń nie może uczyć się zdalnie, bo ma problemy z komputerem albo Internetem. Jak to zmienić?* Dostęp 23.01.2023 z <https://businessinsider.com.pl/wiadomosci/nauczanie-zdalne-wsparcie-dla-polskich-szkol/k5gxcwy>.
- Domagała-Zyśk, E. (red.). (2020). *Zdalne uczenie się i nauczanie a specjalne potrzeby edukacyjne. Z doświadczeń pandemii COVID-19*. Wydawnictwo Episteme, Lublin.
- Donocik, I. (2021). *Kształcenie na odległość w szkołach i placówkach systemu oświaty w sytuacji pandemii. Z doświadczeń w roku szkolnym 2019/2020*. ORE Warszawa.
- Grzelak, S., Żyro, D. (2021). *Jak wspierać uczniów po roku epidemii? Wyzwania i rekomendacje z obszaru wychowania, profilaktyki i zdrowia psychicznego*. Warszawa. Dostęp 28.01.2023 z http://www.parpa.pl/images/file/2020.03.23_Raport%20MEN_Profilaktyka.pdf.
- Haber, A. (red.). (2011). *Ewaluacja ex-post. Teoria i praktyka badawcza*. Polska Agencja Rozwoju Przedsiębiorczości, Warszawa.
- Hetmańczyk, H. (2019) *Środowisko rodzinne i przedszkolne na różnych płaszczyznach współpracy i komunikacji*, (w:) A. Borzęcka, A. Twaróg-Kanus, R. Waluś (red.) *Nauczyciel i uczeń w przestrzeni społecznej*. Oficyna Wydawnicza Impuls, Kraków.
- Hutcheson, G. and Sofroniou, N. (1999). *The Multivariate Social Scientist: Introductory Statistics Using Generalized Linear Models*. Sage Publication, Thousand Oaks, CA. Dostęp 20.01.2023 z <https://doi.org/10.4135/9780857028075>
- Jaskulska, S., Jankowiak, B., Rybińska A. (2020). *Obraz kształcenia na odległość w Polsce w czasie pandemii COVID-19 w opiniach nauczycielek i nauczycieli wychowania przedszkolnego. Raport*. Poznań. Dostęp 27.01.2023 z <https://ja-nauczyciel.pl/news/pandemia-w-przedszkolach-raportz-badan/>.
- Juszczyk S. (2002). *Edukacja na odległość. Kodyfikacja pojęć, reguł i procesów*. Wydawnictwo Adam Marszałek, Toruń.
- Kaiser, H.F. (1974). An index of factorial simplicity., 39, 31–36 *Psychometrika*.
- Kubiak, M.J. (2000). *Wirtualna edukacja*, Wydawnictwo Mikom. Warszawa.
- Librus, (2020). *Nauczanie zdalne. Jak zmieniło się na przestrzeni czas*. Katowice.

- Mazurkiewicz, G. (2014). *Nauczyciele – odpowiedzialni obywatele: poradnik pozytywnego myślenia*, (w:) G. Mazurkiewicz (red.), *Edukacja jako odpowiedź. Odpowiedzialni nauczyciele w zmieniającym się świecie*. Wydawnictwo Uniwersytetu Jagiellońskiego, Warszawa – Kraków.
- Mazurkiewicz, G. (2011). *Ewaluacja w nadzorze pedagogicznym. Refleksje*. Wydawnictwo Uniwersytetu Jagiellońskiego, Kraków.
- Michniuk, A., Śliwowski, K., Amiełańczyk, M. (2021). *Nauczanie zdalne w Polsce*. Dostęp 27.01.2023 z <https://www.skriware.com/pl/nauczanie-zdalne-w-polsce-wyniki-ankiety/>.
- Ministerstwo Edukacji Narodowej. (2010). *Jak organizować edukację uczniów ze specjalnymi potrzebami edukacyjnymi?* Przewodnik, Ministerstwo Edukacji Narodowej, Warszawa.
- Ministerstwo Edukacji Narodowej i Nauki. (2020). *Kształcenie na odległość*. Warszawa.
- Moore, M.G., Kearsley, G. (2012). *Distance education: A systems view of online learning* (3rd ed.). New York: Wadsworth/ Cengage
- Plebańska, M., Szyller, A., Sieńczewska, M. (2021). *Raport – co zmieniło się w edukacji zdalnej podczas trwania pandemii?* Wydział Pedagogiczny Uniwersytetu Warszawskiego, Warszawa.
- Ptaszek, G., Stunża, G.D., Pyżalski, J., Dębski, M., Bigaj, M. (2020), *Edukacja zdalna: co stało się z uczniami, ich rodzicami i nauczycielami?* GWP, Gdańsk.
- Pytka, L. (2008). *Pedagogika resocjalizacyjna*. Warszawa.
- Pyżalski, J. (red.). (2020). *Edukacja w czasach pandemii wirusa COVID-19. Z dystansem o tym, co robimy obecnie jako nauczyciele*. EduAkcja, Warszawa.
- Raport Ministra Edukacji Narodowej. (2020). *Zapewnienie funkcjonowania jednostek systemu oświaty w okresie epidemii COVID-19*. MEN, Warszawa. Dostęp 23.01.2023 z <https://www.gov.pl/web/edukacja/raport-ministra-edukacji-narodowej-na-temat-funkcjonowania-szkol-i-placowek-oswiatowych-w-okresie-covid-19>.
- Sitek, M., Such-Pyrgiel, M. (2019). *Cyberkultura. Zagrożenie czy szansa dla edukacji człowieka*. W: Prawno-społeczne aspekty wychowania w dobie XXI wieku. Zagrożenia, nadzieje, wyzwania. Pawlak A., Skwarek B., Standiczeńko J. red., Legnica, ss.77- 85.
- Such-Pyrgiel, M. (2019). *Człowiek w dobie cyfrowej transformacji. Studium socjologiczne*. Wyd. Adam Marszałek, Toruń
- Wiatr, M. (2022). *Przegląd badań na zdalną edukacją prowadzonej w polskiej szkole podczas pierwszej fali pandemii COVID-19 – o prymacie techniki i technologii nad refleksją pedagogiczną*, 1 (45). *Colloquium*.
- Zahorska, M. (2020). *Sukces czy porażka zdalnego nauczania*. Fundacja Batorego, Warszawa.